

# Smjernice



## MEĐUNARODNE SMJERNICE ZA UPOTREBU TESTOVA

Verzija 2000

Vijeće Međunarodne komisije za testove (International Test Commission - ITC) formalno je prihvatilo Smjernice na sastanku u Grazu, Austrija, u lipnju 1999. godine.

Radna grupa za testove i testiranje Europske federacije profesionalnih psiholoških udru enja (The European Federation of Professional Psychologists Associations) je također prihvatila Smjernice na svom sastanku u Rimu u srpnju 1999. godine.

Smjernice su sluzbeno izdane na Općem sastanku ITC-a 24. srpnja 2000. godine u Stockholmu. Autorska prava za Smjernice ima ITC, 1999. ITC je nedioničarska korporacija osnovana u SAD-u.

Za dodatne informacije o ITC-u ili za dobivanje dozvole za citiranje ili reproduciranje sadržaja ovog dokumenta, molimo da se obratite tajniku ITC-a:

Prof Jacques Grégoire, ITC Secretary,  
Université catholique de Louvain  
Faculté de Psychologie  
Place du Cardinal Mercier, 10,  
1348 Louvain-la-Neuve,  
Belgium.

Email: gregoire@deva.ucl.ac.be

Za dodatne informacije o Smjernicama obratite se:

Prof Dave Bartram, ITC President,  
SHL Group plc, The Pavilion, 1 Atwell Place,  
Thames Ditton, KT7 0NE, Surrey, England.

Email: dave.bartram@shlgroup.com

Također možete posjetiti ITC-ovu web stranicu (na kojoj se mogu dobiti Smjernice):

<http://cwis.kub.nl/~fsw 1/itc/>

---

\* Zahvaljujemo prof. dr. Daveu Bartramu, predsjedniku Međunarodne komisije za testove na dopuštenju da objavimo prijevod *International Guidelines for Test Use*, Version 2000.

**Sadržaj**

ZAHVALE	423
UVOD I POZADINA	423
Potreba za međunarodnim smjericama	423
Razvoj Smjernica	425
SMJERNICE	428
Glavna svrha	428
Doseg Smjernica	428
Kome su Smjernice namijenjene	429
Kontekstualni faktori	430
Znanje, razumijevanje i vještina	431
1. PREUZMITE ODGOVORNOST ZA ETIČKU UPOTREBU TESTOVA	432
1.1 Djelovati profesionalno i etički	432
1.2 Osigurati svoju stručnost u upotrebi testova	433
1.3 Preuzeti odgovornost za vlastitu upotrebu testova	433
1.4 Osigurati sigurno čuvanje testovnih materijala	423
1.5 Osigurati tajnost testovnih rezultata	434
2. SLIJEDITE NAČELA “DOBRE PRAKSE” U UPOTREBI TESTOVA	434
2.1 Procijenite potencijalnu korist testiranja u situaciji procjenjivanja	434
2.2 Odabrati tehnički jasne testove odgovarajuće za situaciju	434
2.3 Pozabaviti se pitanjima pravednosti u testiranju	435
2.4 Obaviti potrebne pripreme za testiranje	437
2.5 Odgovarajuća primjena testa	437
2.6 Točno bodovanje i analiza testovnih rezultata	438
2.7 Odgovarajuća interpretacija rezultata	439
2.8 Jasna i točna prezentacija rezultata relevantnim osobama	440
2.9 Provjera prikladnosti testa i njegove upotrebe	440
REFERENCE	441
DODATAK A: SMJERNICE ZA ODREĐIVANJE POLITIKE TESTIRANJA	442
DODATAK B: SMJERNICE ZA RAZVIJANJE UGOVORA MEĐU STRANAMA UKLJUČENIMA U PROCES TESTIRANJA	444
DODATAK C: STVARI NA KOJE TREBA OBRATITI PA NJU PRILIKOM TESTIRANJA OSOBA S POSEBNIM POTREBAMA	446

## ZAHVALE

Smjernice je za Vijeće ITC-a pripremio profesor Dave Bartram. Autor je zahvalan na pomoći u provedbi ovog projekta Iainu Coyneu i sljedećim pojedincima koji su sudjelovali u radionici u Dublinu 1997. godine i koji su dali vrijedan doprinos razvoju sadašnjih Smjernica.

Gđa Dušica Boben, Produktivnost, SLOVENIJA;  
Gdin Eugene Burke, Britansko psihološko društvo, ENGLESKA;  
Dr. Wayne Camara, College Board, SAD;  
Mr. Jean-Louis Chabot, ANOP, FRANCUSKA;  
Mr. Iain Coyne, Hull Sveučilište, ENGLESKA;  
Dr. Riet Dekker, Sweats i Zeitlinger, NIZOZEMSKA;  
Dr. Lorraine Eyde, Američki ured za vođenje osoblja, SAD;  
Prof. Rocio Fernandez-Ballesteros, EAPA, ŠPANJOLSKA;  
Mr. Ian Florance, NFER-NELSON, ENGLESKA;  
Prof. Cheryl Foxcroft, Ju noafrička komisija za testove, JU NA AFRIKA;  
Dr. John Fremer, College Board, SAD;  
Gđa Kathia Glabeke, Komisija za psihodijagnostiku, BELGIJA;  
Prof. Ron Hambleton, Massachusetts sveučilište u Amherstu, SAD;  
Dr. Karin Havenga, Ju noafrička komisija za testove, JU NA AFRIKA;  
Dr. Jurgen Hogrefe, Hogrefe & Huber Velagsgruppe, NJEMAČKA;  
Mr. Ralf Horn, Sweats i Zeitlinger, NJEMAČKA;  
Mr. Leif Ter Laak, Saville i Holsworth Ltd, ENGLESKA;  
Dr. Pat Lindley, Britansko psihološko društvo, ENGLESKA;  
Mr. Reginald Lombard, Ju noafrička komisija za testove, JU NA AFRIKA;  
Prof. Jose Muniz, Španjolsko psihološko udru enje, ŠPANJOLSKA;  
Gđa Gill Nyfield, Saville & Holdsworth Ltd, ENGLESKA;  
Dr. Torleiv Odland, Norveško psihološko udru enje, NORVEŠKA;  
Gđa Berit Sander, Dansko udru enje psihologa, DANSKA;  
Prof. Francois Stoll, Švicarska federacija psihologa, ŠVICARSKA.

Autor je također zahvalan mnogim drugim pojedincima i organizacijama za sve povratne informacije tijekom različitih faza konzultiranja i tijekom prezentacija na konferencijama.

## UVOD I POZADINA

### Potreba za međunarodnim smjernicama

Fokus projekta Međunarodne komisije za testove (International Test Commission-ITC) su smjernice za ispravnu upotrebu testova i poticanje "dobre prakse" u procjenjivanju. Dosadašnji postupci ITC-a kojima se poticala što bolja

adaptacija testova (Hambleton, 1994; Van de Vijver, F. i Hambleton, R., 1996) bili su važan korak prema ujednačavanju kvalitete testova adaptiranih za upotrebu u različitim kulturama i na različitim jezicima. Na sastanku u Ateni 1995. godine Vijeće ITC-a je prihvatilo prijedlog o proširenju svog djelovanja i na smjernice o pravednoj i etičkoj upotrebi testova, prema kojima bi se mogli razviti standardi za obučavanje i određivanje potrebne stručnosti korisnika testova.

Postoji niz razloga zašto su smjernice za upotrebu testova potrebne na međunarodnoj razini.

- Države se uvelike razlikuju po stupnju statutom određene kontrole, ako ona uopće postoji, koju imaju nad upotrebom testiranja i posljedicama testiranja za ispitanike. Neka nacionalna profesionalna udruženja imaju statutom određeno registriranje psihologa, druga nemaju; neka imaju mehanizme za kontrolu standarda upotrebe testova od strane ne-psihologa, neka nemaju. Postojanje međunarodno priznatog seta smjernica pružilo bi nacionalnim psihološkim udruženjima i drugim važnim profesionalnim tijelima i organizacijama podršku u nastojanjima da razviju standarde u onim državama u kojima tih standarda trenutačno nema ili su postojeći standardi nedovoljni.
- Mogućnost pristupa testovima, u terminima prava na kupnju ili upotrebu testovnog materijala, razlikuje se značajno od države do države. U nekim je državama taj pristup ograničen na psihologe, u nekim na one koji su registrirani kod formalno odobrenih nacionalnih distributera testova, a u nekim pak svatko može nabaviti testovni materijal od dobavljača u svojoj državi ili direktno od inozemnih dobavljača.
- Veći broj poznatih mjernih instrumenata se pojavio na Internetu kršenjem autorskih prava, bez dopuštenja autora ili izdavača testa i bez obraćanja pažnje na pitanja sigurnosti testa.
- U području profesionalnog testiranja, veća međunarodna pokretljivost radne snage povećala je potrebu za testovima koji bi se mogli primijeniti na kandidatima za posao iz različitih država - često na način da se testovi primijene u jednoj državi za potrebe potencijalnog poslodavca iz druge države.
- U SAD-u i Velikoj Britaniji se ispituje mogućnost upotrebe Interneta za potrebe procjenjivanja na daljinu, u okviru profesionalnog i pedagoškog testiranja. Ta mogućnost otvara čitav niz pitanja vezanih uz standarde primjene i kontrole procesa testiranja, uključujući sigurnost testa.

#### Cilj i svrha

Dugoročni cilj ovog projekta uključuje stvaranje skupa smjernica koje se odnose na stručnost (znanje, vještine, sposobnosti i druge osobne karakteristike) koju moraju imati korisnici testova. Ta se stručnost određuje u odnosu na kriterije izvedbe, koji se mogu procijeniti. Ti kriteriji pružaju osnovu za razvoj odrednica o

tome kako treba izgledati dokaz o stručnosti osobe koja eli koristiti testove. Ta stručnost mora obuhvaćati sljedeća pitanja:

- profesionalne i etičke standarde u testiranju,
- prava ispitanika i drugih strana uključenih u proces testiranja,
- izbor i evaluaciju alternativnih testova,
- primjenu testa, njegovo bodovanje i interpretaciju,
- pisanje izvještaja i davanje povratnih informacija.

U onoj mjeri u kojoj se odnose na upotrebu testova, Smjernice obuhvaćaju i

- standarde za konstrukciju testova,
- standarde o dokumentaciji za korisnike (tehnički i korisnički priručnici),
- standarde kojima je regulirano dobavljanje i dostupnost testova i informacija o testovima.

Sadašnje Smjernice predstavljaju rezultat rada stručnjaka iz područja psihološkog i pedagoškog testiranja (psiholozi, psihometričari, izdavači i autori testova) iz različitih država. Namjera ovog dokumenta nije “izumiti” nove smjernice, nego spojiti zajedničke elemente koji se pojavljuju u postojećim smjernicama, kodeksima, standardima i ostalim važnim dokumentima i stvoriti suvislu strukturu unutar koje će oni biti shvaćeni i upotrebljavani.

### Razvoj Smjernica

Smjernice treba shvatiti kao polazište s kojim se mogu usporediti svi postojeći lokalni standardi kako bi se vidjelo što pokrivaju i jesu li međunarodno konzistentni. Korištenje Smjernice kao polazišta ili osnove za razvoj dokumenata za lokalnu upotrebu (npr. standarda, kodeksa, izjava o pravima ispitanika) dovest će do visokog stupnja konzistentnosti izvan granica pojedine države.

Rad na Smjernicama započeo je prikupljanjem svih materijala vezanih uz standarde testova, kodekse o primjeni i upotrebi testova, itd. iz većeg broja država<sup>1</sup>. Iako su Smjernice nastale na osnovi svih sakupljenih materijala, najviše utjecaja imali su sljedeći materijali:

- *Dodatak smjernicama o upotrebi psiholoških testova* Australskog psihološkog društva - The Australian Psychological Society (APS) *Supplement to guidelines on the use of Psychological Tests* (Kendall et al., 1997).
- *Standardi razine A i razine B za profesionalno testiranje* Britanskog psihološkog društva - The British Psychological Society (BPS) *Level A and Level B standards for occupational test use* (Bartram, 1995, 1996).
- *Standardi za pedagoško i psihološko testiranje* Američkog udruženja za istraživanje obrazovanja, Američkog psihološkog udruženja i Nacional-

<sup>1</sup> Lista svih materijala uključenih u ovaj proces može se dobiti od autora.

nog vijeća za mjerenje u području obrazovanja - The American Educational Research Association (AERA), American Psychological Association (APA), & National Council on Measurement in Education (NCME) (1985) *Standards for educational and psychological testing*.

- *Odgovornosti korisnika standardiziranih testova* Američkog udru enja za savjetovanje i razvoj - American Association for Counseling and Development (AACD) *Responsibilities of Users of Standardized Tests* (Schafer, W.D., 1992).
- *Smjernice za pedagoško i psihološko testiranje* Kanadskog psihološkog udru enja - The CPA (Canadian Psychological Association, 1987) *Guidelines for Educational and Psychological Testing*.

Dokument Australskog psihološkog društva (APS) bio je izrazito koristan zato što se u njemu nalazi većina onog što se nalazi u izdanjima Britanskog psihološkog društva (BPS) i američkim izdanjima, kao i u izdanjima Južnoafričkog nacionalnog instituta za psihološka istraživanja (South African National Institute for Psychological Research - NIPR) te u vodičima za korisnike testova različitih izdavača. Taj dokument također sadrži većinu onog što je proizašlo iz rada Radne grupe za kvalifikacije korisnika testova (Test User Qualifications Working Group - TUQWG), koju je organizirao Zajednički komitet za testiranje (Joint Committee on Testing Practices - JCTP) s ciljem promicanja empirijski utemeljenog korištenja testova (npr. Eyde et al., 1988, 1993; Moreland et al., 1995), te iz rada JCTP-a na *Kodeksu pravednog testiranja u području obrazovanja - Code of Fair Testing Practices in Education* (JCTP, 1988; Framer, Diamond & Camara, 1989). Dodatak B se osniva više na nedavnom radu JCTP-a (JCTP, 2000) na pravima i odgovornostima ispitanika.

Sadržaj primarnih izvora je analiziran, a pravila kategorizirana u 14 glavnih područja. Ponegdje su dopisana pravila koja su svojim sadržajem obuhvaćala niz pravila iz različitih izvora. Neka su pravila promijenjena na način da se dovrši zajednička misao (npr. "Ovlašteni korisnici testova nastojat će..." ili "Ovlašteni korisnici testova mogu...").

Ova početna struktura od 14 glavnih područja i njihov sadržaj uključeni su u prvi nacrt Okvirnog dokumenta koji je predstavljao materijal za međunarodnu radionicu održanu u Dublinu u srpnju 1997. godine. Svrha te ITC-ove radionice bila je proučiti i kritički procijeniti sve aspekte okvirnog dokumenta s namjerom stvaranja nacrtne smjernice koje bi bile međunarodno raširene i prihvaćene. Za vrijeme radionice Okvirni dokument je detaljno pregledan, predložena su poboljšanja u obliku, strukturi i sadržaju. Nakon radionice, dokument je revidiran (Verzija 2.0) i poslan svim sudionicima kako bi dali svoje primjedbe. Pripremljen je i nacrt savjetodavnog dokumenta (Verzija 3.1) u kojem se nalaze sve primjedbe i prijedlozi vezani uz Verziju 2.0.



Kopije savjetodavnog dokumenta Verzije 3.1 i strukturirani formular za odgovore poslani su va nim pojedincima i organizacijama kako bi dali svoje primjedbe. Poslano je ukupno 200 kompleta, a dobiveno je 28 odgovora, uključujući odgovore Američkog psihološkog udru enja (APA), Britanskog psihološkog društva (BPS) i nekih drugih europskih profesionalnih udru enja. U ljeto 1998. godine Smjernice su revidirane u svjetlu dobivenih primjedbi i 200 kopija (Verzija 4.1) je otposlano radi daljnjeg konzultiranja. Primljeno je ukupno 18 formalnih odgovora u ovoj drugoj rundi konzultiranja. Osim toga, mnoge neformalne primjedbe dobivene su elektronskom poštom ili na sastancima od ljudi koji su primili savjetodavne dokumente.

U stvaranju sadašnje verzije Smjernica (Verzija 2000) pokušali smo uzeti u obzir sve odgovore. Bez iznimke, odgovori su bili korisni i konstruktivni<sup>2</sup>.

Na ove Smjernice treba gledati kao podršku, a ne zabranu. Trebamo osigurati da Smjernice uključuju univerzalna načela za stručno korištenje testova, bez pokušaja nametanja uniformnosti za zakonske različitosti u funkcioniranju i praksi između dr avna ili područja primjene.

Predlo ena struktura razlikuje tri glavna područja stručnosti:

1. Profesionalni i etički standardi “dobre prakse” koji utječu na odvijanje procesa testiranja i na način na koji korisnici testova dolaze u interakciju s drugim osobama uključenima u taj proces.

2. Znanja, vještine i razumijevanje povezani s procesom testiranja: što bi korisnici testova morali moći napraviti.

3. Znanja i razumijevanje potrebno za oblikovanje i izvođenje procesa testiranja.

Ove tri komponente se razlikuju, ali su u praksi nerazmrsivo povezane.

Smjernice počinju *glavnom svrhom*. Ona se mo e okarakterizirati kao “izjava o zadatku” za korisnike testova. Ona daje fokus iz kojeg su smjernice razvijene. Svaka smjernica određuje jedan aspekt stručnosti korisnika testa koja doprinosi glavnoj svrsi.

Zajedno s glavnom svrhom, *izjava o dosegu* opisuje na koga se Smjernice odnose, oblike procjenjivanja na koje se odnose, te kontekste procjenjivanja.

Ovaj dokument sadr avava:

1. Glavnu svrhu i izjavu o dosegu.

2. Odrednice o stručnosti korisnika testova povezane s etičkom upotrebom testa.

<sup>2</sup> Detaljni izvještaj o rezultatima prve konzultacije predan je na sastanku Vijeća ITC-a u kolovozu 1998. godine. Izvještaj o drugim konzultacijama zajedno s Verzijom 5.0 Smjernica predan je ITC Vijeću na sastanku u lipnju 1999. godine. Verzija 2000 sadrži neke manje uredničke ispravke Verzije 5.0.

3. Odrednice o stručnosti korisnika testova povezane s načelima “dobre prakse” u upotrebi testova.

## SMJERNICE

### Glavna svrha

*Ovlašteni korisnik testa koristit će testove primjereno, profesionalno i etički, obračunajući odgovarajuću pa nju potrebama i pravima svih onih koji su uključeni u proces testiranja, razlozima testiranja i širem kontekstu u kojem se testiranje odvija.*

*Ovo će se postići tako da se osigura da svaki korisnik testa ima potrebnu stručnost za provođenje testiranja, te znanja i razumijevanje testova i upotrebe testa potrebno za oblikovanje i izvođenje tog procesa..*

### Doseg Smjernica

Svaki pokušaj preciznog definiranja testa ili testiranja kao procesa, vjerojatno će propasti jer će pokušati isključiti neke postupke koji bi morali biti uključeni, a uključiti druge koji bi trebali biti isključeni. Za potrebe ovih Smjernica termini test i testiranje trebaju se shvatiti široko. Neva no je naziva li se postupak ispitivanja testom ili ne. Ove će Smjernice biti relevantne za različite postupke ispitivanja koji se ne nazivaju testovima ili koje ele izbjeći da budu označeni kao testovi. Umjesto predlaganje jedne definicije, sljedeća pravila određuju što je sve obuhvaćeno Smjernicama.

- Testiranje uključuje širok raspon postupaka koji se koriste u psihološkom, profesionalnom i pedagoškom ispitivanju.
- Testiranje može uključivati postupke mjerenja normalnih i abnormalnih ili disfunkcionalnih ponašanja.
- Postupci testiranja su zamišljeni da se primjenjuju u pažljivo kontroliranim ili standardiziranim uvjetima koji uključuju sistematizirane protokole za bodovanje.
- Ovi postupci uključuju mjere učinka i zaključivanje na temelju uzoraka ponašanja.
- Uključeni su i postupci koji mogu rezultirati kvalitativnom klasifikacijom ili poretkom ljudi (npr. po tipovima).

Svaki postupak koji se koristi kao testiranje u gore navedenom smislu, treba se smatrati testom, bez obzira na način primjene, je li ga razvio profesionalni autor testova, uključuje li niz pitanja ili zahtijeva učinak na zadatku ili operaciji (npr. uzorci rada, psiho-motorni testovi slijeđenja).

Testovi moraju biti popraćeni podacima o pouzdanosti i valjanosti za namjeravanu svrhu. Osim toga, trebaju postojati i podaci koji podravaju zaključke

koji se donose na temelju rezultata testa. Ti podaci trebaju biti dostupni korisniku testa, kao i za nezavisno pa lljivo ispitivanje i provjeru. Ako se va ni podaci nalaze u tehničkim izvještajima koji su teško dostupni, distributer testa mora osigurati potpuno referencirane sinopsise.

Ovdje prikazane Smjernice za upotrebu testova treba primijeniti na sve takve postupke, bez obzira na to nazivaju li se psihološkim testovima ili pedagoškim testovima i jesu li adekvatno popraćeni dostupnim tehničkim podacima.

Mnoge od ovih Smjernica primjenjivat će se i na druge postupke ispitivanja koji se nalaze izvan domene testova. One mogu biti relevantne za svaki postupak ispitivanja koji se koristi u situacijama kad procjenjivanje ljudi ima va nu i smislenu namjeru i kada, ako se zloupotrijebi, može rezultirati osobnim gubitkom ili psihološkom nelagodnom (na primjer, intervjui za selekciju, procjene radnog učinka, dijagnostičko procjenjivanje potreba za podrškom u učenju).

Smjernice se ne odnose na upotrebu materijala koji samo površinski slični testovima, ali za koje svi sudionici prepoznaju da su konstruirani samo za zabavu (npr. upitnici o stilu života u časopisima ili novinama).

#### Kome su Smjernice namijenjene

Smjernice se odnose na upotrebu testova u profesionalnoj praksi. Kao takve namijenjene su primarno:

- Kupcima i vlasnicima testovnog materijala;
- Odgovornima za odabir testova i određivanje upotrebe testa;
- Onima koji primjenjuju, boduju i interpretiraju testove;
- Onima koji pru aju savjete drugima na temelju rezultata testova (npr. profesionalna orijentacija, savjetnici za odabir kadra, treneri);
- Odgovornima za proces objavljivanja testovnih rezultata i pru anja povratnih informacija ispitanicima.

Smjernice će biti primjenjive i za druge ljude uključene u upotrebu testova, kako je gore definirana. To uključuje:

- one koji razvijaju testove,
- dobavljače testova,
- osobe uključene u trening korisnika testova,
- ispitanike i njihove bli nje (npr. roditelje, supru nike, partnere),
- profesionalna tijela i druga udru enja kojima je zanimljiva upotreba psihološkog i pedagoškog testiranja, i
- one koji određuju pravila te zakonodavce.

Iako su primarno namijenjeni stručnjacima u praksi, većina aspekata uključenih u Smjernice bit će relevantna i onima koji testove koriste isključivo u istraživačke svrhe.

Smjernice ne uključuju sve tipove procjenjivačkih tehnika (npr. nestrukturirani ili polustrukturirani intervjui, procjenjivanje grupne aktivnosti) ili sve situacije u kojima se procjenjivanje odvija (npr. procjenjivački centri za zapošljavanje). Ipak, mnoge Smjernice su primjenjive u situacijama procjenjivanja i u svrhe koje su općenitije nego one primarno vezane uz psihološko i pedagoško testiranje (na primjer, upotreba procjenjivačkih centara za smještaj zaposlenih ili njihov odabir, polustrukturirani ili strukturirani intervjui, ili procjenjivanje u svrhu odabira, vođenja karijere ili savjetovanja).

#### Kontekstualni faktori

Smjernice se mogu međunarodno primjenjivati. Mogu se koristiti za razvoj specifičnih lokalnih standarda kroz proces kontekstualizacije. Poznato je da postoji niz faktora koji utječu na to kako se standardi mogu koristiti i shvatiti u praksi. Ti kontekstualni faktori se moraju uzeti u obzir na lokalnoj razini kad se Smjernice interpretiraju i kad se definira što bi one trebale značiti u praksi u bilo kojem mogućem okruženju.

Faktori na koje treba obratiti pažnju prilikom pretvaranja Smjernica u specifične standarde uključuju:

- socijalne, političke, institucionalne, jezične i kulturalne razlike između procjenjivačkih situacija;
- zakone države u kojoj se testiranje odvija;
- postojeće nacionalne smjernice i standarde učinka koje su postavila profesionalna psihološka društva i udruženja;
- razlike vezane uz individualno i grupno procjenjivanje;
- razlike vezane uz testovnu situaciju (obrazovno, kliničko, povezano s poslom ili neko drugo procjenjivanje);
- tko je osnovni primatelj testovnih rezultata (npr. ispitanici, njihovi roditelji ili skrbnici, autori testova, poslodavac ili netko treći);
- razlike vezane uz upotrebu testovnih rezultata (npr. donošenje odluka, kao u selekciji, ili pružanje informacija, kao u profesionalnij orijentaciji, ili savjetovanje); i
- varijacije u stupnju u kojem situacija pruža mogućnost provjere točnosti interpretacije u svjetlu kasnijih informacija, te poboljšanje, ako je ono potrebno.

### Znanje, razumijevanje i vještina

U osnovi stručnosti korisnika testa nalaze se znanje, razumijevanje i vještina. Priroda njihova sadržaja i razina detaljnosti razlikovat će se ovisno o području upotrebe i u funkciji razine stručnosti potrebne za upotrebu testa.

Smjernice ne sadrže detaljne opise znanja, razumijevanja i vještina. Međutim, prilikom korištenja Smjernica za specifične situacije moraju se odrediti relevantna znanja, vještine, sposobnosti i druge osobne karakteristike. Specifikacija je dio procesa kontekstualizacije kroz koji se osnovne smjernice pretvaraju u specifične standarde. Glavni opisi znanja, razumijevanja i vještina moraju uključivati sljedeće:

#### *Relevantna deklarativna znanja*

To uključuje:

- znanja osnovnih psihometrijskih principa i postupaka, te tehničke zahtjeve testova (npr. pouzdanost, valjanost, standardizacija);
- znanja o testovima i mjerenju dovoljna za ispravno razumijevanje testovnih rezultata;
- znanja o i razumijevanje relevantnih teorija i modela sposobnosti, ličnosti i drugih psiholoških konstrukata ili psihopatologije, nužno za ispravan odabir testova i interpretaciju testovnih rezultata; i
- znanja o testovima i dobavljačima testova relevantna za vlastitu praksu.

#### *Znanje i vještine o instrumentariju*

To uključuje:

- znanja i vještine vezane uz specifične postupke ispitivanja ili instrumente, uključujući upotrebu postupaka ispitivanja putem kompjutera;
- specijalizirana znanja i praktične vještine povezane s upotrebom onih testova koji se nalaze u osobnom repertoaru instrumenata za procjenjivanje; i
- znanje i razumijevanje konstrukta ili konstrukata u osnovi testovnih rezultata, gdje je to potrebno ako se će donositi valjani zaključci na osnovi testovnih rezultata.

Smjernice uključuju:

#### *Opće osobne vještine vezane uz zadatak*

To uključuje:

- učinak u relevantnim aktivnostima poput primjene testa, objavljivanje i priprema povratnih informacija za ispitanike i druge klijente;
- govorne i pismene komunikacijske vještine potrebne za ispravnu pripremu ispitanika, primjenu testa, objavljivanje testovnih rezultata i in-

terakciju s drugim relevantnim osobama (npr. roditelji ili kreatori organizacijske politike); i

- interpersonalne vještine potrebne za ispravnu pripremu ispitanika, primjenu testova i pripremu povratnih informacija o testovnim rezultatima.

#### *Kontekstualna znanja i vještine*

To uključuje:

- znati kad da, a kad ne upotrebljavati testove;
- znati kako integrirati testiranje u ostale manje formalne komponente situacije procjenjivanja (npr. biografski podaci, nestrukturirani intervju, itd.); i
- znanje o trenutačnim profesionalnim, pravnim i etičkim pitanjima vezanim uz upotrebu testova i njihovu praktičnu implikaciju na upotrebu testa.

#### *Vještine izvođenja zadatka*

To uključuje:

- znanje kodeksa ponašanja i načela “dobre prakse” vezanih uz upotrebu testova, testovne podatke, pripremu povratnih informacija, pisanje i pohranu izvještaja, pohranu i odgovornost za testovne materijale i podatke; i
- znanje o socijalnom, kulturalnom i političkom kontekstu u kojem se test koristi i načina na koji ti faktori mogu utjecati na rezultate, njihovu interpretaciju i kasniju upotrebu.

#### *Vještine izvođenja zadatka u nepredviđenim okolnostima*

To uključuje:

- znati kako se nositi s problemima, poteškoćama i prekidima u rutini;
- znati kako se nositi s pitanjima ispitanika tijekom primjene testa itd.; i
- znati kako se nositi sa situacijom kad postoji mogućnost zloupotrebe testa ili nerazumijevanja interpretacije testovnih rezultata.

### 1. Preuzmite odgovornost za etičku upotrebu testova

Kompetentni korisnici testova morali bi:

#### 1.1 Djelovati profesionalno i etički

- 1.1.1 Promovirati i održavati profesionalne i etičke standarde.
- 1.1.2 Imati praktično razumijevanje trenutačnih profesionalnih i etičkih pitanja i rasprava vezanih uz upotrebu testova u njihovu području primjene.

- 1.1.3 Provoditi eksplicitnu politiku o testiranju i upotrebi testova<sup>3</sup>.
- 1.1.4 Osigurati da ljudi koji rade za njih ili s njima poštuju odgovarajuće profesionalne i etičke standarde ponašanja.
- 1.1.5 Provoditi komunikaciju s potrebnom brigom za osjetljivost ispitanika i drugih relevantnih strana.
- 1.1.6 Predstavljati testove i testiranje na pozitivan i uravnotežen način u komunikaciji s medijima i kroz njih.
- 1.1.7 Izbjegavati situacije u kojima bi imali ili bi se moglo činiti da imaju interesa u ishodu procjenjivanja, ili u kojima procjenjivanje može oštetiti njihov odnos s klijentom.

#### 1.2 Osigurati svoju stručnost u upotrebi testova

- 1.2.1 Raditi unutar granica znanstvenih načela i odgovarajućeg iskustva.
- 1.2.2 Odrediti i održavati visoke osobne standarde stručnosti.
- 1.2.3 Poznavati granice vlastite stručnosti i raditi unutar tih granica.
- 1.2.4 Pratiti relevantne promjene i napretke vezane uz korištene testove, kao i razvoj testova, uključujući promjene u zakonima i politici koje bi mogle utjecati na testove i njihovu upotrebu.

#### 1.3 Preuzeti odgovornost za vlastitu upotrebu testova

- 1.3.1 Nuditi samo one usluge testiranja i koristiti samo one testove za koje su kvalificirani.
- 1.3.2 Prihvatiti odgovornost za izbor korištenog testa, te za dane preporuke.
- 1.3.3 Pružiti jasne i odgovarajuće informacije sudionicima u procesu testiranja o etičkim načelima i zakonskim odredbama psihološkog testiranja.
- 1.3.4 Osigurati da priroda ugovora između ispitanika i ispitivača bude jasna i razumljiva<sup>4</sup>.
- 1.3.5 Biti na oprezu zbog mogućih neželjenih posljedica upotrebe testa.
- 1.3.6 Izbjeći psihološku štetu ili javljanje neugode kod osoba uključenih u proces testiranja.

#### 1.4 Osigurati sigurno čuvanje testovnih materijala

- 1.4.1 Osigurati sigurno spremanje i kontrolu pristupa testovnom materijalu.
- 1.4.2 Poštivanje autorskih prava i ugovora koji postoje za određeni test uključujući sve zabrane kopiranja ili davanje materijala u elektroničkom ili drugom obliku drugim ljudima, bez obzira na to jesu li kvalificirani.

---

<sup>3</sup> Primjer određene politike nalazi se u Dodatku A.

<sup>4</sup> Primjer "ugovora" između korisnika testa i ispitanika nalazi se u Dodatku B.

- 1.4.3 Štititi integritet testa time što neće podučavati pojedince o testovnom materijalu ili materijalima za vjebu na način da bi to moglo utjecati nepravedno na njihov učinak na testu.
- 1.4.4 Osigurati da tehnike koje se koriste u testu nisu javno opisane na način da mu je oštećena korisnost.

#### 1.5 Osigurati tajnost testovnih rezultata

- 1.5.1 Odrediti tko će imati pristup rezultatima i definirati razine tajnosti.
- 1.5.2 Objasniti razine tajnosti pojedincima prije primjene testa.
- 1.5.3 Ograničiti pristup rezultatima na one koji imaju pravo znati.
- 1.5.4 Nabaviti potrebne pristanke prije pokazivanja rezultata drugima.
- 1.5.5 Čuvati podatke u datotekama tako da ih mogu vidjeti samo oni koji imaju pravo pristupa.
- 1.5.6 Jasno odrediti koliko dugo se testovni podaci čuvaju u datotekama.
- 1.5.7 Ukloniti imena i druge identifikacijske oznake iz baza rezultata koje se arhiviraju za potrebe istraživanja, razvijanja normi ili u druge statističke svrhe.

### 2. Slijedite načela “dobre prakse” u upotrebi testova

#### 2.1 Procijenite potencijalnu korist testiranja u situaciji procjenjivanja

Kompetentni će korisnici testova:

- 2.1.1 Imati razumno opravdanje za upotrebu testova.
- 2.1.2 Uvjeriti se postoji li detaljna analiza klijentovih potreba, razloga upućivanja ili dijagnostičke kategorije, stanja ili posla za koji se procjenjivanje koristi.
- 2.1.3 Utvrditi jesu li znanja, vještine, sposobnosti ili druge karakteristike koje testovi trebaju mjeriti, korelirana s relevantnim ponašanjima u kontekstu o kojem će se donositi zaključci.
- 2.1.4 Potražiti druge relevantne dodatne izvore informacija.
- 2.1.5 Procijeniti prednosti i nedostatke korištenja testova u usporedbi s drugim izvorima informacija.
- 2.1.6 Osigurati da se iskoriste svi dostupni dodatni izvori informacija.

#### 2.2 Odabrati tehnički jasne testove odgovarajuće za situaciju

Kompetentni će korisnici testova:

- 2.2.1 Istražiti postojeće informacije o svim potencijalno relevantnim testovima (npr. iz seta uzoraka, nezavisnih osvrta, na temelju savjeta stručnjaka), prije izbora testa.



- 2.2.2 Odrediti da li tehnička dokumentacija i dokumentacija za korisnike nekog testa pruža dovoljno informacija za procjenu sljedećeg:
- a) dosega i reprezentativnosti sadržaja testa, postojanja odgovarajućih grupnih normi, razine teine sadržaja, itd.;
  - b) točnosti mjerenja i pouzdanosti dobivene na relevantnim populacijama;
  - c) valjanosti (dobivene na relevantnim populacijama) i relevantnosti za potrebnu upotrebu;
  - d) postojanja sistematske pogreške u odnosu na skupinu koju namjeravamo testirati;
  - e) prihvatljivosti za one koji će biti uključeni u upotrebu testova, uključujući pravednost i relevantnost;
  - f) praktičnosti, uključujući potrebno vrijeme, troškove i potrebna sredstva.
- 2.2.3 Izbjegavati upotrebu testova koji imaju neadekvatnu ili nejasnu tehničku dokumentaciju.
- 2.2.4 Upotrebljavati testove samo u one svrhe za koje postoje relevantni i odgovarajući dokazi o valjanosti.
- 2.2.5 Izbjegavati procjenu testa samo na osnovi prividne valjanosti, svjedočenja korisnika testa ili savjeta onih koji imaju komercijalni interes za test.
- 2.2.6 Odgovoriti na zahtjeve relevantnih zainteresiranih strana (npr. ispitanici, roditelji, menadžeri) pružajući im dovoljno informacija kako bi shvatili zašto je neki test odabran.

### 2.3 Pozabaviti se pitanjima pravednosti u testiranju

Kad se testovi trebaju koristiti na pojedincima iz različitih grupa (npr. raznospolne grupe, grupe s različitim kulturalnim naslijeđem, stupnjem obrazovanja, etničkim porijeklom ili različite dobi), kompetentni korisnici testova će učiniti sve kako bi:

- 2.3.1 Testovi bili nepristrani i odgovarajući za različite grupe koje će biti testirane.
- 2.3.2 Procjenjivani konstrukti bili smisleni u svim postojećim grupama.
- 2.3.3 Bili dostupni dokazi o mogućim grupnim razlikama u učinku na testu.
- 2.3.4 Bili dostupni dokazi o različitom funkcioniranju čestica (*differential item functioning - DIF*), gdje je to relevantno.
- 2.3.5 Postojali dokazi o valjanosti koji podržavaju upotrebu testa u različitim grupama.
- 2.3.6 Efekti grupnih razlika nebitni za glavnu svrhu (npr. razlike u motivaciji za odgovaranje ili sposobnost čitanja) bili minimizirani.

2.3.7 U svim slučajevima, Smjernice vezane uz pravednu upotrebu testa bile interpretirane u kontekstu lokalne politike i zakona<sup>5</sup>.

Kad se testiranje odvija na više jezika (unutar jedne ili više država<sup>6</sup>) kompetentni korisnici testova će poduzeti sve moguće mjere kako bi osigurali sljedeće:

- 2.3.8 Svaka verzija na pojedinom jeziku ili dijalektu je razvijena korištenjem rigorozne metodologije koja odgovara zahtjevima “dobre prakse”.
- 2.3.9 Autori testova su osjetljivi na pitanja sadržaja, kulture i jezika.
- 2.3.10 Voditelji testiranja mogu jasno komunicirati na jeziku na kojem se test primjenjuje.
- 2.3.11 Sistematski je provjereno ispitanikovo znanje jezika na kojem se test primjenjuje i primijenjena je odgovarajuća jezična verzija testa ili dvojezično procjenjivanje, ako je potrebno.

Kada se testovi koriste na ljudima s posebnim potrebama, kompetentni korisnici testova će poduzeti sve moguće mjere kako bi osigurali sljedeće:

- 2.3.12 Potražiti savjet od relevantnih stručnjaka o tome kako na učinak na testu mogu djelovati pojedine poteškoće.
- 2.3.13 Konzultirati potencijalne ispitanike i razmotriti njihove potrebe i želje.
- 2.3.14 Napraviti odgovarajuće prilagodbe za ispitanike sa slušnim, vizualnim i motornim oštećenjima ili drugim poteškoćama (npr. disleksija, problemi u učenju).
- 2.3.15 Razmotriti upotrebu alternativnih metoda procjenjivanja umjesto modificiranja testova (npr. drugi prilagođeni testovi ili alternativni strukturirani oblici procjenjivanja).
- 2.3.16 Potražiti relevantni profesionalni savjet ako stupanj modifikacije testa za osobe s posebnim potrebama nadilazi znanja korisnika testa.
- 2.3.17 Modifikacije, ako su potrebne, ovise o prirodi posebne potrebe i napravljene su tako da minimalno utječu na valjanost rezultata.
- 2.3.18 Informacije o prirodi svake modifikacije u testu ili primjeni testa dostupne su onima koji interpretiraju ili odlučuju na temelju rezultata testa, kako interpretacija ne bi bila pristrana, a odluka nepravedna.

<sup>5</sup> Smjernice u ovom dijelu pokušavaju definirati što je to “dobra praksa”. Međutim, u mnogim državama, pitanja pravedne upotrebe testova moraju uzeti u obzir i nacionalne zakone (npr. Akt o Amerikancima s posebnim potrebama, 1990, u SAD-u ili Akt o rasnim odnosima, 1976, u Velikoj Britaniji).

<sup>6</sup> Ove Smjernice odnose se ne samo na različite nacionalne jezike i dijalekte, nego i na specijalne oblike komunikacije, poput jezika znakova, koji se koriste za prevladavanje efekata različitih oblika posebnih potreba.

## 2.4 Obaviti potrebne pripreme za testiranje

Kompetentni korisnici testova će poduzeti sve moguće mjere kako bi postigli sljedeće:

- 2.4.1 Osigurati relevantnim sudionicima na vrijeme jasnu informaciju o svrsi testiranja, načinima na koji se mogu najbolje pripremiti za testiranje i pravilima koje moraju slijediti.
- 2.4.2 Informirati ispitanike za koje jezične ili dijalektne grupe je test namijenjen.
- 2.4.3 Poslati ispitanicima odobrene primjere, materijale za vjebu ili pripremu, ako su dostupni i ako su konzistentni s preporučenom praksom za određeni test.
- 2.4.4 Jasno objasniti ispitanicima njihova prava i odgovornosti<sup>7</sup>.
- 2.4.5 Svaki ispitanik ili njegov zakonski skrbnik ili predstavnik treba dati jasan pristanak prije bilo kakvog testiranja.
- 2.4.6 Objasniti, kad je testiranje neobvezno, posljedice testiranja i netestiranja zainteresiranim stranama kako bi mogle donijeti odluku.
- 2.4.7 Napraviti potrebne pripreme kako bi se osiguralo sljedeće:
  - a) pripreme su u suglasnosti s onima određenima u priručniku za korisnike;
  - b) lokacije za testiranje su pripremljene unaprijed i fizička okolina je dostupna, sigurna, tiha, bez mogućnosti ometanja i odgovara svrsi;
  - c) dovoljna količina materijala koji je provjeren tako da nema nikakvih tragova prethodnih ispitanika na testovnim knjižicama ili listama za odgovore;
  - d) kompetentno osoblje uključeno u primjenu;
  - e) odgovarajuće prilagodbe za testiranje osoba s posebnim potrebama<sup>8</sup>.
- 2.4.8 Predvidjeti moguće probleme i pronaći načine njihova rješavanja kroz temeljitu pripremu materijala i smjernica.

## 2.5 Odgovarajuća primjena testa

Kompetentni će korisnici testova:

- 2.5.1 Uspostaviti pozitivan odnos s ispitanicima pozdravljanjem i davanjem uputa.
- 2.5.2 Smanjiti anksioznost ispitanika i izbjeći stvaranje ili poticanje nepotrebne anksioznosti.
- 2.5.3 Osigurati uklanjanje potencijalnih izvora ometanja (npr. alarmi na satovima, mobiteli, pageri).

---

<sup>7</sup> Vidjeti Dodatak B.

<sup>8</sup> Vidjeti Dodatak C.

- 2.5.4 Provjeriti imaju li svi ispitanici potrebne materijale prije početka testiranja.
- 2.5.5 Primijeniti testove u odgovarajućim nadgledanim uvjetima.
- 2.5.6 Kad god je to moguće, primijeniti smjernice za test na primarnom jeziku ispitanika, čak i kad se sadržaj testa provjerava znanje ili vještine u ne-primarnom jeziku.
- 2.5.7 Pridržavati se striktno smjernica i uputa kako su određene u priručniku s odgovarajućim prilagodbama za osobe s posebnim potrebama.
- 2.5.8 Pročitati upute jasno i smireno.
- 2.5.9 Pružiti dovoljno vremena za rješavanje primjera.
- 2.5.10 Opažati i bilježiti postoje li odstupanja u primjeni testa.
- 2.5.11 Mjeriti i bilježiti točno vrijeme odgovora kada je to potrebno.
- 2.5.12 Provjeriti jesu li vraćeni svi materijali na kraju testiranja.
- 2.5.13 Primijeniti testove na način koji omogućuje odgovarajuću razinu supervizije i provjere identiteta ispitanika.
- 2.5.14 Provjeriti jesu li oni koji pomažu u pri testiranju prošli odgovarajuću obuku.
- 2.5.15 Provjeriti jesu li ispitanici bili pod stalnom kontrolom i jesu li bili izloženi ometanjima tijekom testiranja.
- 2.5.16 Pružiti odgovarajuću pomoć ispitanicima koji pokazuju znakove pretjerane tjeskobe ili anksioznosti.

## 2.6 Točno bodovanje i analiza testovnih rezultata

Kompetentni će korisnici testova:

- 2.6.1 Pažljivo slijediti standardizirane postupke za bodovanje.
- 2.6.2 Napraviti odgovarajuće transformacije brutto-rezultata na druge relevantne tipove skala.
- 2.6.3 Odabrati tipove skala relevantne za namjeravanu upotrebu testovnih rezultata.
- 2.6.4 Provjeriti točnost skalnih transformacija rezultata i drugih administrativnih postupaka.
- 2.6.5 Osigurati da ne dođe to netočnog zaključivanja na temelju usporedbe rezultata s normama koje nisu relevantne za ispitivane ljude ili koje su zastarjele.
- 2.6.6 Izračunati, kada je primjenjivo, kompozitne rezultate upotrebom standardnih formula i jednačini.
- 2.6.7 Koristiti postupke provjere testovnih rezultata kako bi se pronašli nemogući ili nerazumni rezultati.

- 2.6.8 Jasno i točno imenovati skale u izvještajima i jasno opisati norme, tipove skala i korištene jednadbe.

## 2.7 Odgovarajuća interpretacija rezultata

Kompetentni će korisnici testova:

- 2.7.1 Imati dobro profesionalno razumijevanje teorijske ili konceptualne osnove testa, tehničke dokumentacije i smjernica za korištenje i interpretaciju skalnih rezultata.
- 2.7.2 Imati dobro razumijevanje korištenih skala, karakteristika normativnih ili usporednih grupa i ograničenja rezultata.
- 2.7.3 Poduzeti korake kako bi se umanjili efekti bilo kakve pristranosti tumača rezultata prema članovima ispitanikove kulturne grupe na interpretaciju testa.
- 2.7.4 Koristiti odgovarajuće normativne ili usporedne skupine kad su dostupne.
- 2.7.5 Interpretirati rezultate u svjetlu dostupnih informacija o ispitaniku (uključujući dob, spol, obrazovanje, kulturu i druge faktore) te uzevši u obzir tehnička ograničenja testa, kontekst procjenjivanja i potrebe onih s opravdanim zanimanjem za ishod procesa.
- 2.7.6 Izbjegavati generaliziranje rezultata testa na osobine ili ljudske karakteristike koje taj test ne mjeri.
- 2.7.7 Prilikom interpretacije rezultata uzeti u obzir pouzdanost svake skale, pogrešku mjerenja i druge karakteristike koje su mogle umjetno sniziti ili povisiti rezultate.
- 2.7.8 Obratiti pažnju na dostupne podatke o valjanosti za mjereni konstrukt kod članova ispitanikove relevantne demografske skupine (npr. kulturalna, po dobi, socijalnom statusu, spolu).
- 2.7.9 Koristiti granične rezultate (*cut-scores*) u interpretaciji rezultata samo kad postoje dokazi o valjanosti graničnih rezultata koji podržavaju njihovu upotrebu.
- 2.7.10 Biti svjesni mogućeg negativnog socijalnog stereotipiziranja članova ispitanikove skupine (npr. kulturalna, dobna, po socijalnom statusu, spolna) i izbjegavati interpretiranje testa na način koji podržava takvo stereotipiziranje.
- 2.7.11 Uzeti u obzir bilo kakva individualna ili grupna odstupanja od standardnih postupaka u primjeni testa.
- 2.7.12 Uzeti u obzir svaki dokaz o prethodnom iskustvu s testom ako postoje podaci o efektima takvog iskustva na učinak na testu.

## 2.8 Jasna i točna prezentacija rezultata relevantnim osobama

Kompetentni će korisnici testova:

- 2.8.1 Odrediti strane koje imaju zakonsko pravo vidjeti testovne rezultate.
- 2.8.2 Ako postoji pristanak ispitanika ili njihovih pravnih zastupnika, predati pisani ili usmeni izvještaj relevantnim zainteresiranim stranama.
- 2.8.3 Osigurati da tehnička i lingvistička razina izvještaja bude u skladu s razinom razumijevanja onih koji primaju izvještaje.
- 2.8.4 Jasno naglasiti da testovni rezultati predstavljaju samo jedan izvor podataka i da ih uvijek treba sagledati zajedno s ostalim informacijama.
- 2.8.5 Objasniti koliku va nost u odnosu na ostale informacije o procjenjivanim ljudima imaju testovni rezultati.
- 2.8.6 Koristiti onaj oblik i strukturu izvještaja koja je odgovarajuća u kontekstu procjenjivanja.
- 2.8.7 Kad je to moguće, dati donositeljima odluka informaciju o tome kako im rezultati mogu koristiti prilikom odlučivanja.
- 2.8.8 Objasniti i pomoći pri upotrebi testovnih rezultata za klasifikaciju ljudi u kategorije (npr. u dijagnostičke svrhe ili selekcija za posao).
- 2.8.9 Uključiti u pisane izvještaje jasan sa etak i kad je potrebno, specifične preporuke.
- 2.8.10 Na konstruktivan način, uz podršku, usmeno dati povratnu informaciju ispitanicima.

## 2.9 Provjera prikladnosti testa i njegove upotrebe

Kompetentni će korisnici testa:

- 2.9.1 Pratiti i periodično revidirati promjene koje se s vremenom događaju u populacijama ispitanika i korištenim kriterijskim mjerama.
- 2.9.2 Pratiti testove za prikupljanje dokaza o negativnim utjecajima.
- 2.9.3 Biti svjesni potrebe za re-evaluacijom upotrebe testa ako se promijeni njegov oblik, sadr aj ili način primjene.
- 2.9.4 Biti svjesni potrebe za re-evaluacijom dokaza o valjanosti ako se promijeni svrha upotrebe testa.
- 2.9.5 Kad je to moguće, validirati testove za njihovu upotrebu ili sudjelovati u formalnim validacijskim istra ivanjima.
- 2.9.6 Kad je to moguće, pomagati u a uriranju informacija o normama, pouzdanosti i valjanosti testa davanjem relevantnih testovnih podataka onima koji razvijaju testove, izdavačima testova te istra ivačima.

## REFERENCE

- American Educational Research Association, American Psychological Association, & National Council on Measurement in Education. (1985). *Standards for Educational and Psychological Testing*. Washington DC: American Psychological Association.
- Bartram, D. (1995). The Development of Standards for the Use of Psychological Tests in Occupational Settings: The Competence Approach. *The Psychologist*, May, 219-223.
- Bartram, D. (1996). Test Qualifications and Test Use in the UK: The Competence Approach. *European Journal of Psychological Assessment*, 12, 62-71.
- Canadian Psychological Association. (1987). *Guidelines for Educational and Psychological Testing*. Ottawa: Canadian Psychological Association.
- Eyde, L.D., Moreland, K.L. & Robertson, G.J. (1988). *Test User Qualifications: A Data-based Approach to Promoting Good Test Use*. Report for the Test User Qualifications Working Group. Washington DC: American Psychological Association.
- Eyde, L.D., Robertson, G.J., Krug, S.E. et al (1993). *Responsible Test Use: Case Studies For Assessing Human Behaviour*. Washington DC: American Psychological Association.
- Fremer, J., Diamond, E.E. & Camara, W.J. (1989). Developing a Code of Fair Testing Practices in Education. *American Psychologist*, 44, 1062-1067.
- Hambleton, R. (1994). Guidelines for adapting educational and psychological tests: A progress report. *European Journal of Psychological Assessment*, 10, 229-244.
- Joint Committee on Testing Practices. (1988). *Code of Fair Testing Practices Education*. Washington DC: Joint Committee on Testing Practices.
- Joint Committee on Testing Practices. (2000). *Rights and Responsibilities of Test Takers: Guidelines and Expectations*. Washington DC: Joint Committee on Testing Practices.
- Kendall, I., Jenkinson, J., De Lemos, M. & Clancy, D. (1997). *Supplement to Guidelines for the use of Psychological Tests*. Australian Psychological Society.
- Moreland, K.L., Eyde, L.D., Robertson, G.J., Primoff, E.S. & Most, R.B. (1995). Assessment of Test User Qualifications: A Research-Based Measurement Procedure. *American Psychologist*, 50, 14-23.
- Schafer, W.D. (1992). *Responsibilities of Users of Standardized Test: RUST Statement Revised*. Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.
- Van de Vijver, F. & Hambleton, R. (1996). Translating tests: some practical guidelines. *European Psychologist*, 1, 89-99.

#### DODATAK A:

#### Smjernice za određivanje politike testiranja

Sljedeće smjernice odnose se na potrebu organizacija za osmišljavanjem njihove politike testiranja na sistematičan način i osiguranjem da je svima koji su uključeni jasno kakva je ta politika. Potreba za eksplicitnom politikom testiranja ne postoji samo u velikim organizacijama. Poput velikih, organizacije male i srednje veličine, koje koriste testiranje, trebaju obratiti pa nju na politiku testiranja na isti način kao u slučaju pitanja zdravlja i sigurnosti, jednakih mogućnosti, osoba s posebnim potrebama i drugim područjima poveznim s načelima “dobre prakse” u vođenju, tretmanu i brizi za osoblje.

Iako sljedeća razmatranja ili zahtjevi mogu da trebaju biti prilagođeni pojedinačnim korisnicima testova koji rade samo kao profesionalni praktičari, važno je da oni dobro razumiju vlastitu politiku i mogu je prenijeti drugima.

Politika testiranja se određuje zato da:

- osigura postizanje osobnih i organizacijskih ciljeva;
- osigura izbjegavanje potencijalnih zloupotreba;
- pokaže predanost načelima “dobre prakse”;
- osigura odgovarajuću upotrebu testa za potrebnu svrhu;
- osigura da testovi ne diskriminiraju nepravedno;
- osigura procjene koje se osnivaju na sveobuhvatnim, relevantnim informacijama;
- osigura testove koje koristi samo kvalificirano osoblje.

Politika testiranja treba obuhvatiti većinu, ako ne i sva navedena pitanja:

- ispravnu upotrebu testova;
- sigurnost materijala i rezultata;
- tko može primjenjivati, ocjenjivati i interpretirati testove;
- kvalifikacijski uvjeti za one koji će upotrebljavati testove;
- obuka korisnika testova;
- priprema ispitanika;
- pristup materijalima i sigurnost;
- pristup rezultatima testova i pitanja tajnosti tih rezultata;
- povratna informacija ispitanicima o rezultatima;
- odgovornost prema ispitanicima prije, za vrijeme i poslije testiranja;
- odgovornosti te zakonska odgovornost svakog pojedinog korisnika.

Svaka politika treba biti regularno revidirana i osuvremenjena u skladu s napretkom u testiranju ili promjenama u praksi.



Relevantne strane trebaju imati pristup i biti informirane o politici testiranja.

Odgovornost za politiku testiranja svake organizacije treba imati kvalificirani korisnik testa koji ima autoritet osigurati provođenje i pridržavanje te politike.

## DODATAK B:

## Smjernice za razvijanje ugovora između strana uključenih u proces testiranja

Ugovori između korisnika testa i ispitanika trebaju biti u skladu s načelima “dobre prakse”, zakonima i politikom testiranja korisnika testa. Ovaj dodatak treba poslužiti za primjer onih pitanja koja trebaju biti obuhvaćena ugovorom. Detalji će varirati ovisno o kontekstu procjenjivanja (npr. profesionalno, pedagoško, kliničko, forenzičko) te ovisno o lokalnim ili nacionalnim pravilima i zakonima.

Ugovori između korisnika testa, ispitanika i drugih strana su često, barem djelomično, implicitni i nepisani. Razjašnjavanje očekivanja, uloga i odgovornosti svih strana može pomoći u izbjegavanju nesporazuma, štete i tužbi.

Sa svoje strane, korisnici testova će pokušati:

- b.1 informirati ispitanike o njihovim pravima vezanim uz upotrebu njihovih testovnih rezultata i pristup tim rezultatima<sup>9</sup>;
- b.2 dati unaprijed odgovarajuće upozorenje o bilo kakvim financijskim troškovima vezanim uz proces testiranja, tko je odgovoran za njihovo plaćanje i rok plaćanja;
- b.3 ophoditi se s ispitanicima pristojno, s poštovanjem i pravedno s obzirom na njihovu rasu, spol, dob, invalidnost, itd.
- b.4 koristiti testove provjerene kvalitete, odgovarajuće za ispitanike i procjenjivačku svrhu;
- b.5 informirati ispitanike prije testiranja o svrsi procjenjivanja, prirodi testa, kome će rezultati testa biti pokazani i o planiranoj upotrebi rezultata;
- b.6 unaprijed obavijestiti o vremenu primjene testa, kad će rezultati biti dostupni, mogu li ispitanici ili drugi dobiti kopije testa, njihove liste za odgovore ili rezultate<sup>10</sup>;
- b.7 imati educiranu osobu za primjenu testa i kvalificiranu osobu za interpretaciju rezultata;
- b.8 osigurati da ispitanici znaju je li test obavezan i, ako nije, koje su posljedice njegova rješavanja ili nerješavanja;

<sup>9</sup> Zakonodavstvo se po tom pitanju razlikuje među državama. Na primjer, sadašnji Akt o zaštiti podataka u Velikoj Britaniji pruža različito pravo pristupa podacima spremljenim na kompjutor od onog za podatke zapisane na papiru.

<sup>10</sup> Dok se testovi i liste za odgovore normalno ne daju drugima, postoje varijacije među državama u tome što se dopušta ispitanicima i drugima da imaju. Međutim, postoji još veća varijacija u očekivanjima ispitanika o tome koje će informacije dobiti. Važno je da se ugovorima razjasni što ispitanici neće dobiti odnosno što će dobiti.

- b.9 osigurati da ispitanici razumiju uvjete, ako oni postoje, pod kojima mogu ponovo rješavati testove, zatražiti ponovno bodovanje testova ili poništenje njihova rezultata;
- b.10 osigurati da ispitanici znaju da će im njihovi rezultati biti objašnjeni u što kraćem vremenu nakon rješavanja testa u lako razumljivim terminima;
- b.11 osigurati da ispitanici razumiju da su njihovi rezultati tajni prema zakonskim odredbama i načelima "dobre prakse";
- b.12 informirati ispitanike tko će imati pristup njihovim rezultatima, i uvjete pod kojima će rezultati biti objavljeni;
- b.13 osigurati da su ispitanici upoznati kako izgleda postupak za žalbu ili obavijest o problemima;

Korisnici testova će obavijestiti ispitanike da se od njih očekuje da:

- b.14 se odnose prema drugima pristojno i s poštovanjem tijekom procesa testiranja;
- b.15 postavljaju pitanja prije početka testiranja ako nisu sigurni zašto će se test primijeniti, kako će test biti primijenjen, što oni trebaju raditi i što će biti učinjeno s rezultatima;
- b.16 informiraju odgovarajuću osobu o bilo kojem uvjetu zbog kojeg vjeruju da se rezultati testa mogu poništiti ili za koji će biti uzet u obzir;
- b.17 prate upute voditelja testiranja;
- b.18 budu svjesni posljedica nerješavanja testa ako se za to odluče i budu spremni prihvatiti te posljedice;
- b.19 osiguraju da, ako moraju platiti za usluge testiranja, sve bude plaćeno do dogovorenog datuma.

## DODATAK C:

Stvari na koje treba obratiti pa nju prilikom testiranja  
osoba s posebnim potrebama

Posebna pažnja i stručnost potrebni su kada se testiraju osobe s posebnim potrebama. Kao i uvijek, trebaju se uzeti u obzir lokalni i nacionalni zakoni i praksa<sup>11</sup> i poštivati osobna prava na privatnost. Prilikom traženja informacija o tipu i razini poteškoća, pitanja se trebaju odnositi samo na sposobnosti pojedinca vezane uz aktivnosti potrebne za rješavanje testa. Posebna briga potrebna je u slučajevima kad se testiranje vrši u svrhu selekcije za posao<sup>12</sup>.

Ne postoji jednostavno pravilo kojim se osigurava da je test primijenjen pravedno za osobe s različitim tipovima poteškoća. Pitanje je profesionalne prosudbe je li bolje koristiti neki alternativni oblik procjenjivanja ili modificirati test ili način primjene testa. U praksi, rijetko je moguće normirati modificirani test na dovoljno velikom uzorku ljudi s ekvivalentnom poteškoćom kako bi se osigurala komparabilnost testa sa standardiziranom verzijom. Međutim, tamo gdje postoje podaci o, na primjer, efektima promjene vremenskog ograničenja, upotrebi Brailleova pisma ili audiosnimci testa, ti podaci trebaju pomoći korisniku da napravi potrebne prilagodbe. Iako potpuna standardizacija modificirane verzije može da neće biti moguća, treba napraviti pilot testiranje malih uzoraka osoba kad god je to praktično.

S obzirom na rijetkost informacija o učinku ljudi s posebnim potrebama na testovima (bilo modificiranim ili ne), često je bolje da se rezultati testa koriste na više kvalitativan način. Mogu se koristiti kao indikacija za procjenjivanu karakteristiku (sposobnost, motivacija, ličnost, itd.) koja se može nadopuniti i potvrditi na temelju informacija prikupljenih drugim metodama.

Za individualno procjenjivanje, procjenjivač može prilagoditi proces procjenjivanja mogućnostima osobe koja se procjenjuje. Međutim, konkretna pitanja javljaju se u situaciji grupnog testiranja (npr. selekcija za posao). U tom slučaju mogu se pojaviti praktični problemi vezani uz poseban način primjene testa za neke pojedince prilikom grupnog testiranja. Osim toga sve strane mogu razlike u tretmanu doživjeti kao nepravedne. Na primjer, ako se pruži više vremena za ispunjavanje testa osobama s posebnim potrebama, one će biti svjesne tog posebnog tretmana, dok će ostali ispitanici moći da to doživjeti kao nepravednu prednost osoba s posebnim potrebama.

---

<sup>11</sup> U SAD-u, na primjer, pažnju treba obratiti na odredbe Akta o Amerikancima s posebnim potrebama (1990). U Velikoj Britaniji, Akt o diskriminaciji osoba s posebnim potrebama (1995). Kodeks o praksi zapošljavanja kaže da "poslodavci moraju revidirati testove - ili načine na koji se rezultati tih testova procjenjuju - kako bi se uzeli u obzir kandidati s posebnim potrebama".

<sup>12</sup> Za detaljne smjernice o ovome u SAD-u vidjeti Eyde, Nestor, Heaton and Nelson (1994).

Informacije o posebnim potrebama obično se mogu dobiti od relevantnih organizacija kao i pojedinačnih ispitanika. Obično je korisno (kada to zakon dopušta) direktno pitati pojedince na neprijeteći i podr avajuć način koje prilagodbe su potrebne<sup>13</sup>. U mnogim slučajevima takva konzultacija će omogućiti odgovarajuće prilagodbe okoline u kojoj se testiranje odvija bez promjena u samom testu.

Sljedeći određeni protokol (navedene točke od c.1 do c.6) pru a općenite smjernice za proces odlučivanja treba li modificirati testiranje i na koji način to izvesti. Zapravo, posebne potrebe mo da uopće ne doprinose varijanci testovnih rezultata ili doprinose konstruktno relevantnoj varijanci ili pak konstruktno irelevantnoj varijanci. U prvom slučaju, nikakve modifikacije nisu potrebne. U trećem slučaju (konstruktno irelevantna varijanca), modifikacije trebaju imati za cilj uklanjanje irelevantnih izvora variranja (odgovarajuća prilagodba uvjeta testiranja ili zamjena primjenjivijim testom). Za drugi slučaj (konstruktno relevantna varijanca), međutim, modifikacija testa će utjecati na relevantnost testovnih rezultata.

- c.1 Hoće li posebna potreba utjecati na učinak na testu? Mnogi ljudi imaju posebne potrebe koje ne utječu na učinak na testu. U takvim slučajevima, nije opravdano vršiti bilo kakve prilagodbe za njih.
- c.2 Ako posebne potrebe imaju utjecaja na učinak na testu, tada je pitanje je li efekt na učinak povezan s mjerenim konstruktom? Na primjer, osoba s artritičnom rukom mo e imati problema s testom brzine koji uključuje pisanje. Ako je sposobnost brzog obavljanje manualnih zadataka dio mjerenog konstrukta, tada test ne treba mijenjati. Međutim, ako je svrha izmjeriti brzinu vizualne provjere, tada treba koristiti alternativni način odgovaranja.
- c.3 Kad je određena posebna potreba povezana s mjerenim konstruktom, ali će vjerojatno utjecati na učinak pojedinca na testu, tada treba razmisliti o modifikaciji postupka.
- c.4 Korisnici uvijek trebaju konzultirati priručnike za korisnike te izdavača o smjernicama za modifikaciju i informacijama o alternativnim oblicima testova i postupcima.
- c.5 Korisnici trebaju za savjet i smjernice o mogućim posljedicama specifičnih oštećenja, relevantnoj literaturi ili dokumentaciji, te vrstama prilagodbi koje mogu biti od pomoći, konzultirati i relevantne organizacije za osobe s posebnim potrebama.
- c.6 Sve modifikacije testa ili postupaka primjene testa treba pa ljlivo dokumentirati zajedno s razlozima za pojedine modifikacije.

*Prijevod Ana Butković*

<sup>13</sup> U Velikoj Britaniji, Akt o diskriminaciji osoba s posebnim potrebama (1995) također stavlja određenu odgovornost na samu osobu da upozore na svoje posebne potrebe.